

Papp Mónika¹

Formázott: Sorköz: 1,5 sor

Kivel szemben tisztességtelen?

Gondolatok az európai uniós fogyasztói képről és az Európai Unió Bírósága által biztosított jogvédelem szintjéről

Abstract

This paper collects some thoughts on the image of consumers as developed in EU law and the level of judicial protection provided to consumers against unfair contract terms. It is claimed that the traditional market-oriented 'informed and rational consumer model' developed by the European Court of Justice (ECJ) is challenged from several directions, mostly by behavioural economists. On the other hand, while the ECJ is still following its concept, the level of judicial protection provided to consumers is significantly raised. Under the principles of equivalence and effectiveness national (procedural) provisions cannot constitute a factor which is liable to affect the legal protection from which consumers must benefit under the Unfair Terms Directive. Finally, within this framework, the paper touches upon the constitutionalisation of EU consumer protection law.

1. Bevezetés

Jelen tanulmány célja, hogy az uniós jog különböző normatív aktusaiban és esetjogában vizsgálja a védendő fogyasztó jellemzőit. Ez a munka nem határozza meg a fogyasztót fogalmilag, nem határolja el a vállalkozástól vagy kereskedőtől, hanem kizárólag arra összpontosít, hogy az uniós jog tételezése szerinti fogyasztó milyen jellemzőkkel írható le. Álláspontom szerint csak ehhez a képhez képest lehetséges a tisztességtelenség jogi koncepcióját tartalmilag értékelni. A tanulmány nem törekszik általában az uniós fogyasztóvédelem bemutatására, kimerítő feltárára, inkább csak annak felvillantására, hogy mennyire nehéz nap mint nap olyan jogi koncepciókkal dolgozni, amelyeknek a tartalmi magjában álló viszonyítási alap (a fogyasztó viselkedése) maga is nehezen megragadható.²

Megjegyzés [S1]: A tanulmány nagyon részletesen és értelmesen bemutat a későbbiekben egy döntést, azonban az ismertetésből nem derül ki egyértelműen, hogy az EuB gyakorlata vagy éppen az adott ítélet szempontjából melyik fogyasztói kép a releváns. Egy rövid, néhány szavas magyarázat, átkötő gondolat szükséges lehet.

¹ MTA TK, ELTE ÁJK. Az írás a Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Karán „Tisztességtelenség a szerződéses kapcsolatban – A tisztességtelenség megítélése és jogkövetkezmény” című, 2014-ben rendezett konferencián elhangzott előadás bővített szövege.

A tanulmány a HPOPs-Lendület Kutatócsoport keretei között jött létre, valamint az OTKA (K 109414) támogatásával valósult meg.

² Magyar irodalom a fogyasztók védelméről: SIK-SIMON Rita: Fogyasztókép és szabályozás, MTA Law Working Papers 2016/2, <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp> (letöltés: 2016.05.31.), FAZEKAS Judit: „Fogyasztóvédelmi jog”,

Módszertani megjegyzésként kiemelném, hogy ebben a tanulmányban nem teszek különbséget a fogyasztóvédelmi magánjog és közjog között, mivel a fogyasztói magatartás szempontjából ez a különbségtétel lényegében irreleváns és a két terület szigorú elkülönítése is problematikus lehet a közöttük lévő átfedések miatt. Az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EuB) is elismerte azt a 2012 márciusi Jana Pereničová-ítéletében,³ hogy például egy általános szerződési feltétel a – közjogi és magánjogi elhatárolás sarokköveként emlegetett- tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelv és a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv hatálya alá egyidejűleg tartozhat.⁴ Az általános szerződési feltétel ugyanis a magánjogi szerződés részét képező feltétel, ezentúl pedig a vállalkozás pre-kontraktuális információja, amely a fogyasztó üzleti döntését befolyásolhatja. Az EuB megállapította, hogy a kereskedelmi gyakorlat tisztességtelen jellegének megállapítása többek között az egyik olyan elem, amelyre a nemzeti bíróság a szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítása során támaszkodhat – azonban egy megtévesztő információt tartalmazó általános szerződési feltételből és annak a 2005/29/EK irányelv alapján történő megállapításából nem következik automatikusan a szerződési feltétel tisztességtelensége.

2. A klasszikus, Bíróság alkotta kép és annak megkérdőjelezése

Az EuB esetjogában az áruk szabad áramlása uniós követelményével szemben álló tagállami védekezők során találkozhattunk először a fogyasztók védelmével, mint feltétlen érvényesítést kívánó szabállyal. A szabad áruáramlást biztosító szerződési rendelkezések legfontosabbika a hatályos számozás szerinti 34. cikkben foglalt mennyiségi korlátozások és azzal azonos hatású intézkedések (MEQR)⁵ tilalma. Az MEQR tilalmát a Bíróság az 1970-es évektől kezdve kiterjesztően értelmezi, eszerint a tagállamok minden olyan kereskedelmi szabályozása tilalmazott, amely közvetlenül vagy közvetve, ténylegesen vagy potenciálisan

CompLex, 2007., OSZTOVITS András (szerk.): „Európai fogyasztóvédelmi magánjog”, hvgorac, 2006. Dr. Balogh Virág-Kaszainé Dr. Mezey Katalin- Dr. Pázmándi Kinga- Dr. Zavodnyik József: „Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog”, hvgorac, 2010., Zavodnyik József: Nagykommentár a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló törvényhez, Wolters Kluwer, 2013, Tárczy Edit Zsuzsanna: A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok (PhD értekezés), Miskolc, 2012, <http://www.doktori.hu/index.php?menuid=193&vid=9579> (letöltés:2016.05.31.)

³ C-453/10. sz. Jana Pereničová, Vladislav Perenič és az SOS financ, spol. S.r.o ügyben 2012. március 15-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2012:144, *Common Market Law Review* 50: 247-264, 2013.

⁴ *Az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK irányelve (2005. május 11.) a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról („Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról”)* HL L 149/22, 2005.6.11.

⁵ A rövidítés az angol „measures having equivalent effect” tilalomból származik

akadályozhatja a Közösségen belüli kereskedelmet.⁶ Ellensúlyként, a kiterjesztett tilalom tagállami kimentésére a Bíróság egyre több, az elsődleges jogban nem szereplő tagállami közérdeket ismert el elfogadhatóként a nem diszkriminatív intézkedések kimentésére.⁷ Az elsőként elismert kimentési lehetőségek, az ún. feltétlenül érvényesítendő követelmények között szerepel a fogyasztóvédelem. Az EuB az 1980-90-es években fokozatosan alakította ki a védendő fogyasztó képét, az állandósult fogyasztói sztenderdet általában a *Gut Springenheide*-ítéletre vezeti vissza az irodalom.⁸ Eszerint a fogyasztó *ésszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó*.⁹ A tagállami szabályozás az ilyen attribútumokkal rendelkező fogyasztó feltehető várakozását jogszerűen részesítheti védelemben, még az uniós gazdasági jog alapelvét képező termelési tényezők (áru, szolgáltatás, tőke) szabad áramlásának kívánalmával szemben is. A gazdasági szabadságot korlátozó tagállami intézkedés szükségességét és arányosságát is ehhez a „képhez” viszonyítva lehet meghatározni. Az EuB tehát alapvetően egy gazdaságilag racionálisan gondolkodó és cselekvő fogyasztót feltételez, aki a neo-liberális felfogás szerint haszon-optimalizáló.¹⁰ Ezt a neo-liberális és neo-klasszikus képet kezdi ki a közgazdaságtan viselkedési gazdaságtannak nevezett ága, amely empirikusan próbálja meg feltárni a fogyasztói döntés megszületésének folyamatát. A viselkedés-gazdaságtan alapítójának tekintett *Kahneman* 2011-ben megjelent *Thinking, Fast and Slow* című munkája lerakta egy új- tudományág alapjait, amikor megkérdőjelezte a racionálisnak feltételezett fogyasztói viselkedést.¹¹ Az ésszerű viselkedést torzító tényezőknek

Megjegyzés [S2]: A korlátozottan racionális, heurisztikus fogyasztói viselkedés elmélete(i)t is szükséges megemlíteni, ha már közgazdasági megfontolások is felmerülnek a tanulmányban.

⁶ C-8/74. sz. Procureur Du Roi kontra Benoit és Gustave Dassonville ügyben, 1974. július 11-én hozott ítélet ECLI:EU:C:1974:82, 5. pontja

⁷ mint például környezetvédelem, közlekedésbiztonság, pénzügyi élet tisztasága. A fogyasztóvédelem vonatkozásában lásd a klasszikus jogesetet: C-120/78. sz. Rewe-Zentral AG kontra Bundesmonopolverwaltung für Branntwein ügyben 1979. február 20-án hozott ítéletet, ECLI:EU:C:1979:42

⁸ C-210/96. sz. Gut Springenheide GmbH, Rudolf Tusky és Oberkreisdirektor des Kreises Steinfurt ügyben 1998. július 16-án hozott ítélet, ECLI:EU:1998:369

⁹ a magyar irodalomban Somssich Réka foglalkozott azzal, hogy a közösségi mintaoltalmi védelem szempontjából a fogyasztó tájékozottságának szintje egyes tagállamokban eltérő lehet. „Annak megítélése során, hogy egy gyártó megsértett-e egy lajstomozott mintaoltalmat, az eljáró uniós mintaoltalmi bíróság a mintaoltalmi rendelet 10. cikke értelmében azt kell hogy vizsgálja, hogy az érintett formatervezési minták (design) eltérő benyomást tesznek-e az úgynevezett tájékozott felhasználóra. ... A nemzeti bíró feladata „belehelyezkedni” a tájékozott felhasználó pozíciójába.” SOMSSICH Réka: „Az Apple-Samsung jogviták a táblagépek területén, avagy mitől más a „tájékozott használó” Angliában vagy Németországban?” *Jogtudományi Közlemény*, 2014. január, 12-22., 18. Lásd még: SOMSSICH Réka: „Az Európai Bíróság ítélete a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről: A tisztességtelenségi vizsgálat terjedelme”, *Jogesetek Magyarázata*, 2014:(4) pp. 73-83.

¹⁰ Hannes Rösler szerint létezik egy EU igazságosság, amely egyértelműen belső piaci orientációjú és célja a piac kiszélesítése, valamint a verseny fokozása. Másrésztől, van 27 tagállam, amelynek a szerződési joga sokkal eltérőbb és szélesebb, amelyek nem piaci orientációjú, célokkal is rendelkeznek, amelyek szociális modelleknek is tekinthetők. Hannes RÖSLER: „The transformation of contractual justice” in Hans-W. Micklitz (szerk.): „*The Many Concepts of Social Justice in European Private Law*” Edward Elgar, 2011,327-358, 347.

¹¹ Daniel KAHNEMAN: „*Thinking, Fast and Slow*”, Macmillan, 2011.

(mint például az intuíciónak vagy a túlzott magabiztosságnak) valószínűleg sokkal nagyobb szerepe van a fogyasztói viselkedés kialakulásában mint azt eddig gondoltuk.

Vincze János így foglalta össze a hagyományostól eltérő, korlátozott racionalitási elmélet lényegét:

„a korlátozott racionalitási elméletek szerint a fogyasztóknak gyakran tévhittei vannak: nem arról van szó, hogy keveset tudnak, hanem arról, hogy amit tudni vélnek, azt rosszul tudják, az információt nem teljes hatékonysággal használják fel, és döntéseiket még adott tudásuk mellett sem feltétlenül racionálisan hozzák.”¹²

A korlátozottan racionális fogyasztói elméletek szerint nem megfelelő vagy nem elégséges kizárólag a fogyasztói információk aszimmetriáját csökkenteni, hanem nagyobb figyelmet kell szentelni az információ minőségére és tulajdonságára is.¹³ A viselkedési elmélet ismerte fel többek között azt, hogy az eladók a félrevezetés szándékával, nyereségnövelés céljából az információkat úgy is torzíthatják, hogy azokat túlságosan bonyolulttá teszik, a fogyasztói csoport számára feldolgozhatatlan formában jelenítik meg.

A racionális fogyasztót a védelem középpontjába állító paradigma nem tudja kezelni azokat a helyzeteket sem, amelyekben a fogyasztót nem vagy nem kizárólag gazdasági, hanem morális, etikai szempontok is vezérelhetik, vezérlik viselkedésében.¹⁴ Például a méltányos kereskedelmet¹⁵ segítő szervezetek számára az a fogyasztó lenne az ideális, aki vásárlásának hosszú távú és globális következményeivel tisztában van és ezért hajlandó anyagilag is többet áldozni. A méltányos kereskedelem középpontjában az az eszme áll, hogy a fogyasztó nem csak a saját maga számára haszon-racionalizáló, azaz adott minőség mellett nem a legalacsonyabb árat kínálja a termékért, hanem aki az áru termelésének, termesztésének negatív társadalmi, környezeti hatásait is képes figyelembe venni és ennek következtében magasabb árat is hajlandó fizetni a termékért. A Magyarországon és általában Kelet- és

¹² VINCZE János: Miért és kitől védjük a fogyasztókat? Aszimmetrikus információ és/vagy korlátozott racionalitás, *Közgazdasági Szemle* LVII.évf., 2010. szeptember (725-752.o.) 727. A külföldi irodalmat feldolgozta

¹³ lásd Oren BAR-GILL publikációit a fogyasztói szerződések és a viselkedési gazdaságtan kapcsolatáról.

¹⁴ Hannes Rösler ezt a jelenséget úgy írja le, hogy a végfogyasztó a piaci cserefolyamatban egy sajátos, főként passzív szerepet játszik. A fogyasztót ez a passzív szerepe funkcionálisan megkülönbözteti egyéb társadalmi szerepeitől, mint például a munkavállalói, bérlői, szavazói, házastársi, szülői, rokoni és egyéb szerepeitől. Lásd RÖSLER (9. l.j.) 333.

¹⁵ fair trade

Közép-Európában még kevésbé ismert fogyasztói attitűd egyre nagyobb és meghatározóbb fogyasztói réteget képvisel Európában és Észak- Amerikában.¹⁶

Az ésszerűen figyelmes és körültekintő jellemzőkkel felvértezett fogyasztók védelmét szolgáló tagállami jogszabályok sokszor találtattak könnyűnek az EuB mérlegelési tesztjében. Bár a Bíróság következetesen mindig elismerte a nem diszkriminatív tagállami jogszabályok kimentésének lehetőségét fogyasztóvédelmi alapon, azonban a tudatos fogyasztó védelmét szolgáló tagállami árukereskedelmi korlátozások rendre elbuktak a korlátozás elfogadhatóságának legfontosabb „szűrőjén”, a szükségességi és arányossági teszten.¹⁷A szigorúan alkalmazott szükségességi és arányossági sztenderdet viszont maga a Bíróság törte át akkor, amikor társadalmilag érzékenyebb területeken kellett azt alkalmazni. Például a morális implikációkkal járó szerencsejáték-szervezés tárgykörében a Bíróság – a tagállamok megillető szabályozási kompetencia miatt is – eltekintett az általános, szigorú teszt alkalmazásától.¹⁸

A közösségi jogharmonizáció tehát erre a fogyasztói képre építi fel a tagállami jogok harmonizációját. Stephen Weatherill hívta fel arra a figyelmet, hogy az *acquis* nagy része a tájékozott fogyasztó paradigmájára épül, akit ki lehet tenni káros gyakorlatoknak, mert megvannak az eszközei saját maga védelmére. Az uniós jogvédelem arra a feltételezésre épül, hogy a fogyasztó képes a gyártótól kapott információt feldolgozni, bár Weatherill szerint sok bizonyíték van ennek az ellenkezőjére.¹⁹

3. A normatív sztenderdek

Megjegyzés [S3]: Érdemes lehet megfontolni az alponozást ebben a részben – javaslat a korr.-ban.

¹⁶ leginkább a méltányos kereskedelemről származó kávé, tea, banán sikeres árusításának lehetünk a tanúi, de más ágazatokban is keresettek például a fenntartható erdőgazdálkodásból származó termékek vagy a harmadik államokban tisztességes munkakörülmények között előállított termékek. Az egyik legismertebb szervezet az FLO: Fairtrade Labelling Organisations International. Az általuk kiadott International Fair Trade tanúsító védjegy az egyik legelterjedtebb védjegy.

¹⁷ lásd például C- 315/92. sz. Verband Sozialer Wettbewerb eV kontra Clinique Laboratories SNC ügyben 1994. február 2-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:1994:34, C-470/93. sz. Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln eV kontra Mars GmbH ügyben 1995. július 6-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:1995:224 , C-407/85.sz. Drei Glocken GmbH and Gertaud Kritzinger kontra USL Centro-Sud and Provincia autonoma di Bolzano ügyben 1988.július 14-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:1988:401

¹⁸ C-243/01.sz. Piergiorgio Gambelli és társai elleni büntetőeljárás ügyben 2003. november 6-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2003:597, amely ügyben az EuB a nemzeti bíróságra bízta a szükségességi és arányossági teszt elvégzését, bár elismerte, hogy a szolgáltatásnyújtás és letelepedés szabadságának korlátozását nyomós közérdek igazolhatja. Ilyen lehet a fogyasztóvédelem, a csalások megelőzése és a pazarlásra ösztönzés megelőzése. Daniele Biasci és társai kontra Ministero dell’Interno és Questura di Livorno (C-660/11) és Cristian Rainone és társai kontra Ministero dell’Interno és társai (C-8/12) sz. ügyekben 2013. szeptember 12-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2013:550, C-265/12.sz. Citroën Belux NV kontra Federatie voor Verzekerings- en Financiële Tussenpersonen (FvF) ügyben 2013. július 18-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2013:498

¹⁹ Stephen WEATHERILL: „Consumer Policy” in Paul Craig és Gráinne de Búrca (szerk.): „The evolution of EU law”Oxford: Oxford University Press,2011, 837-867., 857.

3.1. A tisztességtelen szerződési feltételeket szabályozó irányelv

Az uniós másodlagos szabályozásokban is védendő személy a fogyasztó, amelynek jellemzésére azonban a jogalkotó nem vagy csak nagyon szűkszavúan vállalkozik. A tisztességtelen szerződési feltételeket szabályozó 93/13/EGK irányelv²⁰ normatív szövegében kifejezett utalást az ésszerűen viselkedő fogyasztóra nem találunk, de amikor az EuB értelmezi a 4. cikk (2) bekezdésében²¹ található világosság és érthetőség feltételét, akkor szintén azt veszi alapul, hogy egy általánosan tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó képes-e értékelni egy szerződési feltétel gazdasági következményét. A *Kásler-ítéletben* például az EuB az előterjesztő nemzeti bíróságra bízta annak megállítást, hogy a tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó képes-e nemcsak felismerni, hanem értékelni is a végső soron általa megfizetendő törlesztő-részletek kiszámítására alkalmazott eladási árfolyam alkalmazásának rá nézve esetlegesen jelentős gazdasági következményeit is, és ennél fogva az általa felvett kölcsön teljes költségét.²²

A tisztességtelen szerződési feltételeket szabályozó irányelv állandó európai bírósági értelmezése szerint az irányelv védelmi rendszere azon az elven alapszik, hogy a fogyasztó - bármennyire tájékozott és körültekintő is - az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van, mind tárgyalási lehetőségei, mind pedig információs szintje tekintetében, amely helyzet az eladó vagy szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételek elfogadásához vezet, anélkül, hogy a fogyasztó befolyásolni tudná ezek tartalmát.²³ Azaz a szerződéses kapcsolatokban mindig azt feltételezzük, hogy a fogyasztó a gyengébb fél? Ezt az *eladóhoz képest gyenge fogyasztói minőséget* az irányelv szabályozási tárgya indokolja, az, hogy a fogyasztó nem tudja befolyásolni az eladó általános, azaz egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételeit. Norbert Reich 2014-ben megjelent könyvében²⁴ úgy fogalmaz, hogy az EuB a vállalkozások fogyasztói ügyleteiben a felek autonómiáját úgy alakítja, hogy a fogyasztót mint gyengébb felet akarja előnyösebb helyzetbe hozni.

²⁰ A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 15.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről, HL L 95., 1993.4.21., 29-34.

²¹ 4. cikk (2) bekezdés: A feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik a szerződés elsődleges tárgyának meghatározására, sem pedig az ár vagy díjazás megfelelésére az ellenértékként szállított áruval vagy nyújtott szolgáltatással, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek.

²² C-26/13.sz. Kásler Árpád és Káslerné Rábai Hajnalka kontra OTP Jelzálogbank Zrt ügyben 2014. április 30-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2014:282, 74. pont.

²³ Lásd például a fenti Kásler-ítélet 39. pontját vagy a C-484/08.sz. Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid ügyben 2010. június 3-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2010:309, 39. pontját. C-240/98-C-244/98.sz. Océano Grupo Editorial és Salvat Editores egyesített ügyekben 2000. június 27-én hozott ítélet 25. pontja, *Common Market Law Review* 38:719-737, 2001, 719-737., ECLI:EU:C:2000:346 és C-168/05. sz. Mostaza Claro ügyben 2006. október 26-án hozott ítélet 25. pontja, ECLI:EU:C:2006:675

²⁴ Norbert REICH: „*General Principles of EU Civil Law*”, Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia, 2014, 47.

3.1.3.2. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv

A vállalkozásoknak a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen üzleti gyakorlatairól szóló irányelv – többek között – az átlagfogyasztó gazdasági magatartásának jelentős torzításához köti a tisztességtelenséget. Az irányelv preambuluma alapján a nemzeti bíróságok és hatóságok - az EuB esetjogának figyelembevételével - saját mérlegelési jogkörükben határozzák meg az *átlagfogyasztó adott esetben tanúsított jellegzetes viselkedését*. Ez alapján azt is joggal feltételezhetjük, hogy nincs európai szinten uniformizált fogyasztói képre szükségünk, az eltérő társadalmi környezetben szocializálódott és gazdasági környezetben vásárló szükségszerűen másként viselkedik Stockholmban, Nápolyban vagy Budapesten.

A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv 18. preambulumi pontja szerint azt az átlagfogyasztót kell viszonyítási alapnak tekinteni, aki az EuB értelmezése szerint megfelelően *tájékozott, figyelmes és körültekintő*, figyelembe véve a társadalmi, kulturális és nyelvi tényezőket is. Ugyanezen irányelvben a *kiszolgáltatott* fogyasztó (képe) is megjelenik az átlagfogyasztó mellett. Amennyiben a kor, fizikai vagy szellemi fogyatékoság vagy hiszékenységek a fogyasztókat különösen kiszolgáltatottá teszi a kereskedelmi gyakorlattal szemben, akkor a (kiszolgáltatott) csoport átlagtagja szemszögéből kell elvégezni a vizsgálatot.²⁵

A kiszolgáltatott fogyasztó védelme valószínűleg azért jelenik meg az átlagos, jól tájékozott fogyasztó mellett, mivel az uniós másodlagos jog alapvetően információkkal kívánja felruházni a fogyasztókat a szerződéskötés előtti fázisban és ezzel próbálja ellensúlyozni a fennálló információs aszimmetriát. A kiszolgáltatott fogyasztót viszont hiába látjuk el még több információval, azok birtokában is csak csekély valószínűséggel lesz képes fellépni érdekei védelmében.

3.2.3.3. Más jogterületek irányelveinek fogyasztó-képe

Az EU jog más területein megszületett irányelvek is védelemben részesítik a kiszolgáltatott fogyasztót. Az Egyetemes Szolgáltatási Irányelv²⁶ az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról 1. cikk (1) bekezdése szerint az irányelv célja, hogy a hatékony verseny révén biztosítsa a szolgáltatások

²⁵ az irányelv 5. cikk (3) bekezdése

²⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2002/22/EK irányelve (2002. március 7.) az egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról ("Egyetemes szolgáltatási irányelv"), HL L 108, 2002.04.24., 51-77.

rendelkezésre állását és szabályozza azokat az eseteket, amikor a végfelhasználók igényeit a piac nem elégíti ki megfelelően. A hetedik preambulumi pontja szerint a tagállamok hozhatnak intézkedéseket abból a célból, hogy biztosítsák a vidéken vagy földrajzilag elszigetelt területen élő fogyasztók részére a hozzáférést, e szolgáltatások megfizethetőségét, azonos feltételek melletti hozzáférést, különösen az idősek, a fogyatékkal élők és a különleges szociális helyzetűek számára. A 2003/54/EK irányelvben²⁷ hasonló rendelkezést találunk a villamos energia belső piaci szabályaival kapcsolatban. A kiszolgáltatottság ezekben az irányelvekben tehát nemcsak társadalmi csoportokra szorítkozó, szociális konnotációval bíró kategória, hanem a regionális különbségekből adódó kategória. Hans Micklitz ezt jelenséget a hozzáférési igazságosság megnyilvánulásainak tartja.²⁸

A közelmúltban megszületett, fogyasztók jogait szabályozó irányelv²⁹ szövege ugyan nem, de preambuluma a kereskedők kötelezettségévé teszi annak figyelembevételét, hogy a kiszolgáltatott fogyasztók milyen egyedi szükségletekkel bírnak.³⁰

4. Alkotmányos rangra emelkedett fogyasztóvédelem?³¹

A racionális, a kiszolgáltatott és a gyenge fogyasztó mind-mind a másodlagos uniós jogban elismert kategória. A gazdasági és pénzügyi válság által leginkább sújtott déli és közép-európai tagállamok bírói fórumai által leginkább sújtott sorozatos előzetes döntési kérelmek teremtették meg a *fogyasztóvédelem alkotmányos dimenzióhoz jutásának* lehetőségét. Ez a folyamat kétirányú. Először is, ezekben az előzetes döntési kérelmekben a tagállami bíróságok először csak bújtatottan, majd egyre kifejezettebben annak a lehetőségét vetették fel, hogy a fogyasztónak, uniós jogai megsértése esetén hatékony bírói jogvédelemben kell részesülnie. A tagállami eljárásjogi rendszerben alkalmazott

Megjegyzés [S4]: Alponozás - az előző fejezethez hasonlóan – itt is érdemes lehet a megfontolásra. Továbbá a fejezet végén az egyes aspektusok rövid összefoglalása (esetleg kritikája?) is megfontolandó.

²⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve (2003. június 26.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL 176, 2003.07.15., 37-56.

²⁸ Hans-W. MICKLITZ (szerk.): *Many Concepts of Social Justice in European Private Law*, Edward Elgar Publishing, 2011, 34.

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L 304/64., 2011.11.22.

³⁰ 34. preambulumi pont: A kereskedőnek egyértelmű és átfogó tájékoztatást kell nyújtania a fogyasztó számára, mielőtt a fogyasztót bármely, távollévők között vagy az üzlethelyiségen kívül kötött szerződéstől eltérő szerződés vagy annak megfelelő ajánlat kötné. E tájékoztatás nyújtásakor a kereskedőnek figyelembe kell vennie azon fogyasztók egyedi szükségleteit, akik szellemi, testi vagy pszichés fogyatékoságuk, koruk vagy hiszékenységük miatt különösen kiszolgáltatottak oly módon, amit a kereskedőnek-ésszerű elvárhatóság mellett-előre kellett látnia. Ezen egyedi szükségletek figyelembevétele azonban nem vezethet a fogyasztóvédelem eltérő szintjeihez.

³¹ Iris BENÓHR: *EU Consumer Law and Human Rights*, Oxford University Press, 2013, Stefan WRBKA: *European Consumer Access to Justice Revisited*, Cambridge University Press, 2015.

fogyasztóvédelem hatékonysága pedig számos ügyben nem állta ki az EuB próbáját. Másodsorban, az utóbb tisztességtelenné bizonyult hitelszerződések biztosítékként szolgáló lakás, otthon elvesztésével a fogyasztót nemcsak eljárásjogi szempontból, hanem anyagi jogi szempontból is védeni szükséges. A folyamat katalizátora minden bizonnyal a 2009-ben kötelező elsődleges jogforrásává váló *Európai Unió Alapjogi Chartája* volt.³²

Az előzetes döntési kérelmek első hullámának eredményeként születtek meg az *Aziz*-,³³ *Asbeek*-³⁴ és *Sanchez Morcillo*-ítéletek.³⁵ Ezekben az ítéletekben egyértelművé vált, hogy a 93/13/EGK irányelv alkalmazásának alapjogvédelmi következményei lehetnek. A 2014 szeptemberében meghozott *Monika Kušionová*-ítéletben³⁶ pedig egyértelműen fogalmaz a Bíróság egy jelzálogjoggal biztosított hitelszerződés tisztességtelenségének vizsgálata során: a család otthonának elvesztése nem csupán súlyosan sérti a fogyasztók jogait, hanem annak családtagjait is rendkívül nehéz helyzetbe hozza. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletére hivatkozva az EuB is elismerte ebben az ítéletében, hogy a lakás elvesztése a legsúlyosabb korlátozás és az ezzel fenyegetett személynek képesnek kell lennie arra, hogy felülvizsgálta ezen intézkedés (árverés) arányosságát. Az Alapjogi Charta 7. cikke³⁷ ugyanis a lakóhely (otthon) tiszteletben tartásához való jogot is biztosítja a fogyasztónak, a 47. cikkbe foglalt hatékony bírósági felülvizsgálathoz való jogn³⁸ kívül. Ezzel a cikkel pedig ellentétes egy olyan nemzeti szabályozási rendszer, amelyben a nemzeti bíró nem vizsgálhatja

³² A rejtett alkotmányosodásra Micklitz és Reich hívja fel a figyelmet. Hans- W. MICKLITZ and Norbert REICH: „The Court and Sleeping Beauty: The Revival of the Unfair Contract Terms Directive (UCTD)”, *Common Market Law Review* 51:771-808, 2014., 800-802.

³³ C-415/11. sz. Mohamed Aziz kontra Caixa d’Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa) ügyben 2013. március 14-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2013:164

³⁴ C-488/11. sz. Dirk Frederik Asbeek Brusse, Katarina de Man Garabito kontra Jahani BV ügyben 2013. május 30-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2013:341

³⁵ C-169/14.sz. Juan Carlos Sánchez Morcillo, María del Carmen Abril García kontra Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA ügyben 2014. július 17-én hozott ítélet ECLI:EU:C:2014:2099. A spanyol ügyekről és a szabályozás módosításáról lásd von Fernando Esteban DE LA ROSA: „The Treatment of Unfair Terms in the Process of Foreclosure in Spain- Mortgage Enforcement Proceedings in the Aftermath of the ECJ’s Ruling of the Evicted”, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2/2015, 366-388.

³⁶ C-34/13.sz. Monika Kušionová kontra SMART Capital ügyben 2014. szeptember 10-én hozott ítélet, ECLI:EU:2014:2189

³⁷ *Az Európai Unió Alapjogi Chartája*, HL C 326, 2012.10.26., 391-407., 7. cikk: Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát és kapcsolattartását tiszteletben tartsák.

³⁸ *Az Európai Unió Alapjogi Chartája*. HL C 326, 2012.10.26., 391-407., 47. cikk: A hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jog: Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz.

Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselő igénybeviteléhez. Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybeviteléhez erre szükség van.

felül a szerződés tisztességtelenségét, mert a végrehajtási eljárás felfüggesztésére nincs reális lehetőség. Ezt az ítéletet jelentősége miatt hosszabban is elemezzük.

A tényállás szerint a felperes fogyasztói hitelszerződést kötött, amelynek biztosítékeként a lakhelyéül szolgáló családi házra ingatlan jelzálogjogot alapítottak. A szerződés semmisségének megállapítása iránti perben az eperjesi regionális bíróság a kölcsönszerződést részben, a jelzálogjog alapításáról rendelkező részt teljes egészében tisztességtelennek minősítette. A szerződés szerint a hitelező a biztosítékból kielégítést nyerhet bíróságon kívüli végrehajtással. A kérdést előterjesztő bíróság ezen utóbbi szerződési feltétel tisztességtelenségére vonatkozó értelmezési kérdést tett fel az EuB-nek. A nemzeti bíróság szerint ez a feltétel lehetővé teszi, hogy a hitelező a szerződési feltételek bíróság által történő vizsgálata nélkül a fogyasztó tulajdonában lévő, biztosítékkul szolgáló ingatlanra vonatkozóan végrehajtást kezdeményezzen annak ellenére, hogy a felek között a szerződési feltétel tisztességtelenségét illetően vita áll fenn.

A nemzeti bíróság érvelése szerint a szlovák jog által lehetővé tett bíróságon kívüli végrehajtással elkerülhető, hogy a bíróság hivatalból vizsgálja a felek között fennálló jogvitában a szerződési feltételek tisztességtelenségét. A nemzeti bíró értelmezési kérdése láthatóan a szlovák jognak a 93/13/EGK irányelvvel való összeegyeztethetőségére irányul. Az eperjesi regionális bíróság kérdésében külön utalt arra, hogy az irányelvet az Európai Unió Alapjogi Chartájának fényében kell-e értelmezni.

Az EuB ítéletében a pontatlanul és hiányosan feltett kérdések megválaszolását nem utasította el, hanem a következőképpen fogalmazta át: ~~A~~ a Charta 38. és 47. cikkére tekintettel a 93/13/EK irányelv rendelkezéseit úgy kell-e értelmezni, hogy azokkal ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely lehetővé teszi, hogy valamely - adott esetben tisztességtelen szerződési feltételeken alapuló - követelést a fogyasztó által biztosítékkul adott ingatlant terhelő biztosíték bíróságon kívüli érvényesítése útján elégítsenek ki.

A Charta 38. cikke arról rendelkezik, hogy az Unió politikáiban biztosítani kell a fogyasztók védelmének magas szintjét, a 47. cikk pedig a hatékony jogorvoslathoz való jogról szól.

Az EuB értelmezését a szöveghű értelmezéssel kezdte, miszerint a felhívott irányelv egyáltalán nem tartalmaz utalást a biztosítékok érvényesítésével kapcsolatban, azonban az ítéletének végén teleologikus értelmezéssel mégis arra a végkövetkeztetésre jut, hogy az uniós jogban van válasz a nemzeti bíróság által feltett kérdésre. Állandó ítélkezési gyakorlata szerint

Megjegyzés [S5]: Ahogyan korábban írtam, javaslom megfontolni egy olyan rövid magyarázat beékelését ide, amely közvetlen kapcsolatot teremt a tanulmány címe (illetve a különböző fogyasztó-képek) és az ítélet releváns mondásai között. Azaz: kit véd az ítélet: a racionális vagy a gyenge fogyasztót?, a gyengeség miből fakadhat az adott esetben? a jogorvoslat vagy jogvédelem szintjei tekintetében miért lehet jelentősége a fogyasztói képnek?

az egyenértékűség és tényleges érvényesülés elve irányadó azon nemzeti végrehajtási szabályokra, amelyek elvben az eljárási autonómia elve alapján tagállami hatáskörbe tartoznak. Láthatjuk tehát, hogy a tagállami eljárási autonómia elve nem abszolút, e körben az EuB ugyan a nemzeti szabályozást az egyenértékűség elve alapján megfelelőnek találta, azonban részletesen vizsgálta azt, hogy a nemzeti szabályozás nem teszi-e lehetetlenné vagy rendkívül nehézé az uniós jog által biztosított jogok gyakorlását. A szlovák jog szabálya szerint az árverés útján történő értékesítés a biztosítékul szolgáló dologra vonatkozó végrehajtási eljárás megindításáról szóló értesítést követően 30 napon belül vitatható, az árverést követően pedig három hónapon belül fordulhat bírósághoz az adós. A szlovák jog tehát az adós aktív fellépésétől (keresetindításától, ellentmondásától) teszi függővé a bíróságon kívüli végrehajtás bírósági úttá válását, amelyben a bíróság már hivatalból vizsgálni köteles a szerződési feltételek esetleges tisztességtelenségét. A fogyasztó tétlensége esetén a bíróság hivatalból eredő vizsgálatának kötelezettsége nem terjed ki a fenti szituációra, azaz hogy az adósnak magának kell ellentmondani az árverést megindító eljárási végzésnek. Az EuB *Asturcom Telecomunicaciones*-ítéletének³⁹ szövege szerint a tényleges érvényesülés elvének tiszteletben tartása nem terjeszkedhet annak megköveteléséig, hogy teljes egészében kompenzáljuk a fogyasztó tétlenségét. A határidőt pedig a Bíróság nem tekintette olyanak, amely rendkívül nehézé tenné a jog érvényesítését.

A jog érvényesítésének, az eljárás megindításának lehetősége mellett azt is vizsgálta a luxemburgi bíróság, hogy a nemzeti bíróságnak milyen eszközei vannak a fogyasztó irányelvől fakadó jogainak védelme érdekében az ellentmondással élő fogyasztó és hitelező között folyó eljárás során. Az irányelv preambuluma és szövege is megfelelő és hatékony jogvédelem biztosítására kötelezi a tagállamokat. Ezen túl az EuB teleologikus értelmezéssel a lojális együttműködés elve alapján is ugyanerre a végkövetkeztetésre jutott már esetjogában. Ennek megfelelően az uniós jog megsértése esetén alkalmazandó szankciókra vonatkozó anyagi és eljárásjogi szabályoknak hatékonyaknak, arányosaknak és visszatartó erejűeknek kell lenniük.

Az EuB a nemzeti bíróság feladatákként határozta meg annak megállapítását, hogy a tényleges érvényesülés elvét sérti-e a szabályozás, azonban pontos értelmezési keretet biztosított ehhez az eperjesi bíróság számára.

³⁹ C-40/08. *Asturcom Telecomunicaciones SL* kontra *Cristina Rodríguez Nogueira* ügyben 2009. október 6-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2009:615

A hatékonyság és visszatartó erő kérdésében elfogadhatónak minősült az az érv, hogy a nemzeti bíróság ideiglenes intézkedéssel megtilthatja a végrehajtás lefolytatását. Egy időközben a szlovák állam által megvalósított jogszabály-módosítás eredményeként pedig a bíróságoknak joguk van az értékesítések megsemmisítésére és a pusztá pénzbeli kompenzáción kívül az *in integrum restitutio*-ra.

A szankció arányosságát illetően figyelembe kell venni, hogy az árverés tárgya egy család lakhelyéül szolgáló ingatlan. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata szerint a lakóhelyül szolgáló lakás elvesztése a lakóhely tiszteletben tartásához való jog legsúlyosabb megsértése, a jogsértés kockázatának kitett személynek pedig képesnek kell lennie arra, hogy felülvizsgálta ezen intézkedés arányosságát⁴⁰. Emellett az Európai Unió Alapjogi Chartájának 7. cikke alapján is védelemben részesül az otthonhoz való jogot. Az EuB értelmezésében a család otthonának elvesztése nem csupán súlyosan sérti a fogyasztók jogait, hanem az érintett fogyasztó családját is rendkívül nehéz helyzetbe hozza.

Az EuB az *Aziz*- ítéletben már olyan kötelezettséget telepített a nemzeti bíróságokra, hogy ideiglenes intézkedéssel kell védeni a fogyasztókat, amely alapján a jelzálogjog érvényesítése iránti jogellenes végrehajtási eljárás felfüggesztésének vagy megszüntetésének van helye. Az *Aziz*-ügyben a Bíróság még nem utalt kifejezetten az otthonhoz való alapjogra ítéletében, hanem csak a hatékony bírói jogorvoslat elvére, de implicite az alapjogi védelem már itt is az indokolás értelmét adja.

A *Monika Kušionová* ítélet szövegéből az körvonalazódik, hogy az ideiglenes intézkedés lehetőségét tartalmazó szlovák jog megfelel az EuB által az *Aziz*-ítéletben és *Sánchez Morcillo*-ítéletben felállított alapjogi követelménynek.

A tisztességtelenség hivatalból történő vizsgálatának kötelezettsége tehát igen komoly következményekkel jár. A tagállami jogrendszernek a fogyasztói igényérvényesítést szabályozó előírásai nem járhatnak azzal a következménnyel, hogy a fogyasztó ügye nem juthat el egy olyan bírósághoz, amely már köteles hivatalból is észlelni a szerződési kikötés tisztességtelenségét. Ez már a Charta 47. cikkében biztosított hatékony bírói jogorvoslat sérelmét jelentené. Ez az alapjogi korlát pedig még szigorúbb, ha a szerződés a személy otthonhoz való jogát vonja el.

⁴⁰ ítéletének 64. pontjában az EuB a következő strasbourgi ítéleteket hivatkozva: az EJE 19009/04. sz., McCann kontra Egyesült Királyság ítéletet, 50. §, Ítéletek és Határozatok Tára 2008 és a 27183/04. sz., Rousk kontra Svédország ítéletet, 137. §

A tagállamok eljárási autonómiájára vonatkozóan a fogyasztóvédelmi magánjogban meghozott ítéleteket tekintve ez az első, amely nem tekinti ellentétesnek a nemzeti jogérvényesítési rendszert a hivatalból történő vizsgálat, a hatékony bírói jogvédelem és az otthonhoz való jog szempontjából.⁴¹ Ezt az aspektust értelmezi tovább az EuB a 2015. október 1-én meghozott, magyar vonatkozású ERSTE Bank ügyben is,⁴² amelyben a Fővárosi Törvényszék azon értelmezési kérdésére válaszolta meg, hogy közjegyzői közokiratba foglalt fogyasztói szerződések esetén a közjegyző köteles-e az uniós jog alapján a végrehajtási záradékkal történő ellátás szakaszában is vizsgálni a szerződés tisztességtelen kikötéseit.⁴³

A Bíróság idén októberben nemmel válaszolt a kérdésre, tehát a magyar jogi megoldást az irányelvvel „összhangban állónak” találta.

A fent említett irányelv a Bíróság értelmezésében⁴⁴ a fogyasztói szerződések tisztességtelenségének hivatalbóli vizsgálatát írja elő a nemzeti bíróságok számára, ami igen komolyan korlátozza a tagállamok eljárásjogi autonómiáját. Az ERSTE Bank ügy „tétje” tehát elméleti szinten az volt, hogy a tagállamoknak megmarad-e az eljárásjogi autonómiájuk olyan szabályozás hatályban tartására, amely szerint a közokiratok végrehajtási záradékkal történő ellátása során a közjegyzőnek nem kell vizsgálnia a fogyasztói szerződés tisztességtelen jellegét.

Az észrevételt tevő Bizottság mellett érvelt, hogy a hivatalból való vizsgálat kötelezettségét a közjegyzőkre is alkalmazni kell és a magyar szabályozás a Banif Plus Bank Zrt. ügyben hozott ítélet⁴⁵ alapján nem összeegyeztethető az uniós joggal. Ezzel szemben a magyar állam sikerrel védekezett amellett, hogy a közjegyzői nemperes eljárás peres eljárássá alakítható, amelyben a bírót már terheli az uniós jog alapján fennálló kötelezettsége a tisztességtelen kikötések vizsgálatára.

⁴¹ Lásd a tagállamok eljárási autonómiájának korlátairól általában: Hans-W. MICKLITZ and Bruno DE WITTE (szerk.): „*The European Court of Justice and the Autonomy of the Member States*”, Intersentia, 2012.

⁴² C-32/14. sz. ERSTE Bank Hungary Zrt. kontra Attila Sugár ügyben 2015. október 1-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:637

⁴³ A Fővárosi Törvényszék kérdése az Európai Bíróság olvasatában így szól: „ügy kell-e értelmezni a 93/13 irányelvet a tisztességtelen fogyasztói szerződésekről, hogy azzal ellentétes az alapügyben szereplőhöz hasonló olyan nemzeti szabályozás, amely azon közjegyző számára, aki az alaki követelmények tiszteletben tartásával egy eladó vagy szolgáltató és egy fogyasztó között létrejött szerződésre vonatkozó közokiratot állított ki, lehetővé teszi, hogy az említett közokiratot végrehajtási záradékkal lássa el, vagy megtagadja annak törlesztését, holott egyik szakaszban sem került sor az említett szerződés kikötései tisztességtelen jellegének vizsgálatára?”

⁴⁴ Océano Grupo Editorial SA kontra Roció Murciano Quintero (C-240/98. sz. ügy) és Salvat Editores SA kontra José M. Sánchez Alcón Prades (C-241/98. sz. ügy), José Luis Copano Badillo (C-242/98. sz. ügy), Mohammed Berroane (C-243/98. sz. ügy) és Emilio Viñas Feliú (C-244/98. sz. ügy) sz. egyesített ügyekben 2000. június 27-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2000:346

⁴⁵ C-472/11. sz. Banif Plus Bank kontra Csaba Csipai és Viktória Csipai ügyben 2013. február 21-én meghozott ítélet, ECLI:EU:C:2013:88

A Bíróság a Főtanácsnok indítványával egyezően az irányelv szöveghű interpretációja alapján arra jutott, hogy az irányelv és a ráépülő ítélkezési gyakorlat a bírósági funkciók gyakorlásának sajátos keretébe illeszkedik, és tekintettel a bírósági és a közjegyzői funkciók közötti alapvető különbségekre a közjegyzőkre nem vonatkozhat a hivatalból történő vizsgálati kötelezettség a végrehajtási záradékkal történő ellátás során. Más szavakkal, az eljárási autonómia elve érvényesül, az uniós jog hatékony érvényesítésének kötelezettsége nem feszíthető túl úgy, hogy hagyományos, nemzeti jogintézmények szerepét Luxembourgból megváltoztassuk⁴⁶. A Bíróság a tényleges érvényesülés elvének teljesülésénél két aspektust emelt ki, a közjegyzők közokiratkészítés során érvényesülő kötelezettségét (kioktatási kötelezettség, jogszerűség vizsgálata, tanácsaival biztosítja az egyenlő bánásmódot) és azt, hogy a szerződés érvénytelenítésére indítható peres eljárás, a polgári perrendtartás alapján pedig a végrehajtás megszüntetésére vagy korlátozására irányuló pert indíthat az adós, amelyben a végrehajtás felfüggesztése is kérhető.

Az érvelés azzal zárul, hogy noha a 93/13 irányelv az eladó és a fogyasztó részvételével zajló jogvitákban előírja az e jogvitákban eljáró nemzeti bíróság pozitív, a szerződő feleken kívüli beavatkozását, a tényleges érvényesülés elvének tiszteletben tartása nem kompenzálhatja teljes mértékben az érintett fogyasztó tétlenségét.

A Fővárosi Törvényszék előzetes döntés iránti kérelmének szükségességét néhányan megkérdőjelezték, borítékolva annak végkimenetelét⁴⁷. Úgy gondolom azonban, hogy a Fővárosi Törvényszék jól döntött, amikor kétségét előzetes döntés iránti kérelembe foglalta. Nemcsak a fogyasztói szerződések tisztességtelenségének Magyarországon található átpolitizáltsága miatt, hanem azért is, mert a bírói tanácsban felmerülő kétely esetén a helyes magatartás az én álláspontom szerint az értelmezés kérése. A tisztességtelen fogyasztói szerződésekre vonatkozó uniós jogértelmezés (a pénzügyi és gazdasági válságra is tekintettel) rohamos fejlődésnek indult, és nem mindig anticipálhatók az uniós jogértelmezőknek a

⁴⁶Lásd ezzel szemben a Bizottság kötelezettségszegési eljárásait a közjegyzők állampolgársági feltételével kapcsolatban: C-47/08 sz. Bizottság kontra Belga Királyság ügyben 2011. május 24-én meghozott ítélet, ECLI:EU:C:2011:334, C-50/08. sz. Bizottság kontra Francia Köztársaság ügyben 2011. május 24-én hozott ítélet, ECLI:EU:C: 335, C 51/08 Bizottság kontra Luxemburgi Nagyhercegség ügyben 2011. május 24-én hozott ítélet, ECLI:EU:C: 2011: 336, C-52/08. sz. Bizottság kontra Portugál Köztársaság ügyben 2011. május 24-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:337, C-53/ 08. sz. Bizottság kontra Osztrák Köztársaság ügyben 2011. május 24-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:338, C-54/08. sz. Bizottság kontra Német Szövetségi Köztársaság ügyben 2011. május 24-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2011:339, C-61/08. sz. Bizottság kontra Görög Köztársaság ügyben 2011. május 24-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2011:340 és a Magyarországgal szemben folyamatban lévő eljárás: C-392/15. Bizottság kontra Magyarország

⁴⁷PARTI Tamás- SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf-Szöcs Tibor: „Végrehajtási záradék kiállítása fogyasztóval szemben egy előzetes döntéshozatali kérelem margójára” *Magyar Jog*, 2014/7-8., 407-416.

reakciói sem erre a változásra. A jogirodalom is úgy kezeli ezt az irányelvet, mint amely felébredt csipkerózsika álmából.⁴⁸

A luxemburgi jogértelmezés ráadásul helyenként nem teljesen konzekvens, eltérő bírói tanácsok eltérő szemlélete is érvényesülhet. Jelen ügyben is markánsan megjelent a Bizottságnak a hivatalból való vizsgálat kötelezettségét kiterjeszteni indítványozó szándéka.

A magyar bíróságoknak tehát érdemes előzetes döntést kérni ilyen helyzetekben, természetesen a tényállás felderítése és a kérdés helyes megfogalmazása mellett.

5. Záró gondolatok

A fogyasztóvédelem és ezzel a fogyasztóvédelmi jog számos kihívással szembesül a jövőben. Egyrészt a védelem középpontjában lévő fogyasztói magatartást egyre többen kutatják empirikusan, pszichológusok és közgazdászok, akik megkérdőjelezik a fogyasztó azon képességét, hogy adott szituációkban racionális magatartást fejtsen ki. A másik, leginkább a jogászokat befolyásoló fejlemény az EuB aktivizálódása a fogyasztóvédelem területén. Az EuB a fogyasztóvédelmi szabályok kiterjesztő értelmezésével, egy egyre egységesülő jogvédelem kidolgozásával tesz eleget az Unió alapszerződéséből adódó azon kötelezettségének, hogy a fogyasztóvédelmi követelményeket minden uniós politikába integrálni kell és hogy magas szintű fogyasztóvédelmet kell létrehozni.⁴⁹

A fogyasztóvédelmi jog két híres professzorának, Hans Micklitznek és Norbert Reichnak, a *Common Market Law Review*-ban publikált közös tanulmánya már címében is árulkodó. A „Bíróság és Csipkerózsika: A tisztességtelen szerződési irányelv újraéledése” című tanulmányuk kiválóan rávilágít arra a tendenciára, hogy az EuB egyre aktivistább **felfogás** alapján értelmezi ezt az irányelvet.⁵⁰

Megjegyzés [S6]: Esetleg egy utalás arra, hogy jelenthet-e gondot/jogalkalmazási nehézséget és miért (vagy éppen nem) a különböző irányelvek vagy jogágak eltérő fogyasztói képe?

⁴⁸ lásd 28. lj.

⁴⁹ EUMSZ 12. cikk: A fogyasztóvédelmi követelményeket figyelembe kell venni az egyéb uniós politikák és tevékenységek meghatározásakor és végrehajtásakor. A tisztességtelen szerződési feltételeket szabályozó irányelv céljait a Bíróság közvetlen összefüggésbe hozta magának az EU-nak a céljaival. „Az irányelv elengedhetetlen az EU-ra bízott feladatok megvalósításához, és különösen az Unió egész területén az életszínvonal és életminőség javításának biztosításához.” C-488/11. sz. Dirk Frederik Asbeek Brusse és Katarina de Man Garabito kontra Jahani BV ügyben 2013. május 30-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2013:341, 43. pontja, C-243/08. sz. Pannon GSM Zrt. kontra Erzsébet Sustikné Györfi ügyben 2009. július 4-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2009:350, 26. pontja. EUMSZ 114. cikk (3) bekezdése: A Bizottság ... a fogyasztóvédelemre vonatkozó javaslataiban a védelem magas szintjét veszi alapul. Az EUMSZ 169. cikke is a fogyasztóvédelem magas szintjének biztosítására utal.

⁵⁰ Hans- W. MICKLITZ and Norbert REICH: „The Court and Sleeping Beauty: The Revival of the Unfair Contract Terms Directive (UCTD)”, *Common Market Law Review* 51:771-808, 2014., 772.

Az is gondolhatjuk, hogy a fogyasztóvédelemnek tulajdonított kiemelt szereppel az EuB egy új kapcsolatot próbál kialakítani a fogyasztó uniós polgárokkal, amely növelheti saját elfogadottságát, legitimitását az Unión belül. Másrészt a tagállamok nehezen élhetik meg azt a változást, hogy az aktivista uniós fogyasztóvédelemnek a magánjogi eljárásjogok koherenciáját szétbomlasztó hatásai lehetnek.⁵¹

Tárgyszavak: fogyasztóvédelem, Európai Unió Bírósága, tisztességtelen szerződési feltétel, tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat, EU Alapjogi Charta

⁵¹ Hans- W. MICKLITZ and Norbert REICH: „The Court and Sleeping Beauty: The Revival of the Unfair Contract Terms Directive (UCTD)”, *Common Market Law Review* 51:771-808, 2014., 784. Lásd a tagállamok eljárási autonómiájának korlátairól általában: Hans-W. MICKLITZ and Bruno DE WITTE (szerk.): „*The European Court of Justice and the Autonomy of the Member States*”, Intersentia, 2012.